

dinu a dívat se. Jinak jich mnoho padne. ²²Také kněží, kteří přistupují k Hospodinu, ať se posvězí, aby nezasáhl do jejich řad. ²³Mojžíš řekl Hospodinu: „Lid nebude moci vystoupit na horu Sinaj, protože ty jsi nás varoval slovy: „Stanov hranice kolem hory a posvěť ji.“ ²⁴Ale Hospodin mu řekl: „Jdi, sestup a potom vystoupíš spolu s Áronem. Avšak kněží a lid ať se nesnaží prostoupit.“

³Ex 24,9

kjuje to, co už bylo řečeno; navíc uvádí na scénu Árona, který má vystoupit na horu s Mojžíšem, a zcela nečekaně se zmiňuje o kněžích, kteří mají čekat v uctivé vzdálenosti spolu s lidem. Podle židovských vykladačů se jednalo o prvorozené syny, kteří vykonávali kněžskou službu do té doby, než je nahradili Áronovci.

19,23 *hranice kolem hory* připomíná zed kolem chrámového okrsku, neboť hora Sinaj je od té chvíle *de facto* chrámem.

20,1 *Bůh*: LXX, Vg. „Hospodin“. Ve slavnostním uvedení je to, co následuje, označeno kupodivu obecným pojmem „slova“ (nikoli „příkázání“); Bůh sám v první osobě vyřazuje slova prvořádkového významu.

20,2-17 Desatero Božích příkázání (Dekalog): srov. poněkud odlišné znění v Dt 5,6-21. Není sporu o počtu deseti příkázání (srov. Dt 4,13), ale v jejich rozdělení nejsou všichni zajedno. Katolická a luterská tradice chápe vv. 1-6 jako jedno příkázání a v. 17 jako dvě. Naopak reformovaná, anglikánská a pravoslavná tradice vidí v prvních šesti verších příkázání dvě a posledních čtyřech hebr. textu) spíše odpovědi hebr. textu). Přestože k jednotlivým příkázáním najdeme paralely jak jinde ve SZ, tak i v zákonících okolních národů, jako celek je Desatero svého druhu jedinečné, jeho tón je kategorický, příkázání jsou stručná a obecná, rozčleněná na povinnosti vůči Bohu (podle hebr. členění čtyři)

niknout a vystoupit k Hospodinu, aby nezasáhl do jejich řad.“ ²⁵Mojžíš sestoupil k lidu a pověděl mu to.

Desatero příkázání

20 Bůh vyhlásil všechna tato slova: ¹ „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.“

Dt 5,6-21; Zj 81,11; Oz 13,4

a bližnímu (zbyvajících šest). Jejich cílem je na jedné straně zaměřit hříchu (zakazy), na druhé straně ukázat cestu ke správnému jednání (příkazy). Přestože příkázání tvoří krátkou a výběrovou řadu, zahrnují co nejšířší spektrum lidského chování. Některá z nich jsou rozšířená o motivaci či pobídku, jednou zde zaznívá i hroba trestu.

Desatero je pevně zakotveno ve smlouvě a jako Božem zjevené se opírá o Boží autoritu. Představuje jakýsi mezní okruh, uvnitř kterého je možno ve shodě se smlouvou žít. Má se za to, že dříve než bylo Desatero definitivně formulováno a začleněno do kontextu smlouvy a exodu, utvářelo se v dlouhodobém procesu žití vnitřních zkušeností a ústní tradice, který ovšem dnes už nelze rekonstruovat. Ježíš v horáském kázání (Mt 5 - 7) vystupuje s božskou autoritou jako nový Zákonodávce, který přišel Zákon naplnit. Desatero, díky Kristu přesahující úzký horizont kulturní společnosti, strukturu starého Izraele, představuje také základní morální normu křesťanského života.

20,2 Možný překlad: „Já, Hospodin, jsem tvůj Bůh.“ Bůh se představuje svým jménem (srov. Ex 3,15 a 6,2). * z domu otroctví: dosl. „z domu otroctví“. Vysvobození z egyptského otroctví jakožto největší prokázané dobrodíní je základem Božího nároku: příkázání mají své kořeny v dějinné události a ta naopak vyústí ve v nábožensko-etickou hstavu. Svobodný člověk je postaven před volbu, zda chce v této svobodě žít.

³Nebudeš mít jiné bohy mimo mne. ⁴Nenecháš si modlu, ani žádnou podobu toho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. ⁵Nebudeš se jim klanět ani jim sloužit. Protože já Hospodin, tvůj Bůh, jsem Bůh zářivý. Trestám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kdo mě

Ex 34,17; Lv 26,1; Dt 4,15-19; 27,15
Ex 34,7-14; Nm 14,18; Dt 4,24; 6,15

20,3 *mimo mne*: hebr. vazba *al-pánaj* v nejstarší době patrně znamenala „proti mé tváři“, tj. že v Boží blízkosti nesmí být žádná modla, dále pak „před mou tváří“ a nakonec „vedle mne“. Tento poslední význam je doložen v nejstarších překladech (LXX, Peš, targumy). U okolních národů panovalo přesvědčení o mnoha bozích, kteří byli buď na stejné úrovni, nebo odstupňováni; zde se jedná o naukový výrok požadující vyloučení úctu k Hospodinu, která nepřipouští jakýkoli synkretismus nebo kompromis.

20,4-6 Rozdělení na nebe, zemi a vody odpovídá životnímu prostředí živočichů (tu vazby „nahoře na nebi“ může jít o zbožštěné zobrazení hvězd a souhvězdí). Příkazání zakazuje především jakoukoliv zobrazování jediného Boha, jelikož každé takové zobrazování bylo považováno za modlu, chápal se tento zákaz jako zákaz modloslužby. Výraz *pevel* („modla“) označuje dřevěnou, kamennou nebo kovovou sochu, která slouží jako kultický předmět. Termín *emúbu* („podobu“) znamená obecně „vnější podobu“ nějakého objektu. Hospodin se naprosto vymyká jakémukoli sevržení do předem určitého lidského rámce, a tedy manipulaci ze strany člověka, která byla obvyklá u pohanských modelů.

20,5 Přídatné jméno *gammá* („zářivý, vášnivý“) se ve SZ vyskytuje celkem 6x: Ex 20,5; 34,14 (2x); Dt 4,24; 5,9; 6,15. Nikdy není užito o člověku, ale vždy ve spojení s Bohem. To je třeba mít na paměti, máme-li správně této „zářivosti“ rozumět. Bůh není netečný, lhostejný;

nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kdo mě milují a zachovávají mé příkazy.

⁷Nezneužiješ jméno Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jméno zneužíval. ⁸Zachovávej den odpočinku, aby ti byl svatý. ⁹Šest dní budeš pracovat a dělat

Lv 19,12; 24,16
Ex 23,12; 31,13-16; 34,21; 35,2; Lv 23,3

jeho láska je tak bezvýhradná, že plným právem vyžaduje odpovídatel, vyloučenou náklonnost ze strany člověka.

20,5-6 *Hřích se ve svých následcích projevuje v rodině, chápané v nejširším smyslu* (až do „čtvrtého pokolení“), zatímco Hospodinova láska zahrnuje všechny, a trvá stále.

20,7 *Nezneužiješ*: v hebr. je užito vazby *n-s- laš-šav*. Sloveso *n-s* je ve SZ velmi běžné; znamená jak „zvednout“, tak i „vynést, nést“. Slovní spojení „nést jméno“ je však mimo Desatero vzácné a vyskytuje se jen v Zj 16,4 (srov. Zj 50,16). Jeho základní význam je zřejmě „vzývat, vzýváním přivolávat“. Výraz *laššav* může znamenat nejen „k marnosti, nicotnosti“, ale také „křápat“. Zneužití Božího jména tak znamená využití důvěry v toto jméno ke křivé přísaze; zároveň se zde zapovídá rouhání (srov. Sir 23,7-12), tedy vůbec využívání svrchovanosti Boha, kterou reprezentuje jeho jméno; k vlastním „dřevím“ nym účelům. Opakem je posvěcování Božího jména (viz prosbu modlitby Otčenáš).

20,8-11 Příkazání formulované pozitivně a s připojeným odvodněním. Neukládá přímo žádné bohoslužebné úkony, pouze odpočinek, ovšem zasvěcený Hospodinu. Tak jako chrám je vymezeným posvátným prostorem, sedmý den je vymezeným posvátným časem, odděleným od času běžného, profánního. Odvodnění je zde povytce teologické (založené na Gn 2,2-3), zatímco Dt 5 uvádí důvody sociální. Člověk má napodobit Boha v jeho odpo-

všechnu svou práci. ¹⁰Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvůj dobytek ani přístěhovelec, kterého jsi přijal k sobě. ¹¹V šesti dnech totiž učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto Hospodin požehnal den odpočinku a oddělil jej jako svatý.

¹⁰Gn 2,2-3; Ex 31,17
¹¹Ex 21,17; Mt 19,18-19; Mk 10,19; Lk 18,20;
Rim 13,9; Ef 6,2-3
¹²Mt 5,21

čínku od díla stvoření, jednak aby si uvědomil, že po šest dní své spolupráce s Bohem na utváření světa, ale není jeho Stvořitelem a Pánem, jednak aby se v úlevě od námahy, kterou práce s sebou nese, spolu se Stvořitelem těšil z vykonaného díla. V evangelijních polemikách s farizeji a učiteli Zákona Ježíš kritizuje úzkoprsé, svazující lpění na dodržování klíčů o šabatě a poukazuje na přívodní, osvobozující smysl tohoto příkazu.

^{20,10} *Nebudeš dělat: LXX, Vg, NashPap + „v něm“*. • *kterého jsi přijal k sobě: dosl. „který je v tvých brnách“*. Na odpočinku o šabatě má člověk dát podíl bez výjimky všem, kdo jsou mu svěření, ať jsou to členové jeho rodiny, služebnictvo, cizinci, kteří přebývají v jeho domě, či zvířata, kterých používá k práci.

^{20,11} Zde končí první část příkazů týkající se povinnosti vůči Bohu, která se tradičně nazývá „první deska“. • *den odpočinku: LXX, NashPap, Peš „sedmý den“*.

^{20,12} „Druhá deska“ začíná pozitivním příkazem a jeho odůvodněním. Úcta k rodičům zahrnuje také jejich podporu ve stáří nebo v nouzi (srov. Ježíšovu polemiku v Mk 7,11 par). Rodina představuje základní sociální jednotku, v níž mají otec i matka nárok na tenký re-

¹²Čti svého otce i svou matku, abys dlouho žil na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.

¹³Nezabiješ.

¹⁴Nezizolozíš.

¹⁵Nepokradíš.

¹⁶Nevydáš křivě svědectví proti svému bližnímu.

¹⁷Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po

¹²Lx 18,20; 20,10; Dt 22,22; Mt 5,27
¹³Lx 19,11
¹⁴Ex 23,1; Dt 19,18; Pr 6,19; 19,5-9; 24,28; 25,18
¹⁵Rim 7,7

spěkt ze strany dětí a v níž všechny spolu žijící generace jsou vzájemně spojeny životně důležitými vazbami. Odhvozdění užívá výrazů přiznačných pro Dt a jeho smysl je: Pamatuj na to, že tvé chování vůči rodičům se ti vrátí v ohrožení tvých dětí k tobě. Blíže viz např. v Sir 3,16. • *abys dlouho žil: LXX, NashPap „aby se ti dobře vedlo a abys dlouho žil“*. • *na zemi: LXX „na dobré zemi“*.

^{20,13} Při respektování zákonů, které ukládají třest smrti za zvlášť těžké zločiny, je toto přikázání třeba chápat v užším slova smyslu jako zákaz vraždy, tj. světočného, nezákonného usmrcení člověka. Týká se ovšem ve svém prvotním významu vztahů v rámci Izraele, proto se nevztahuje na zabiti nepřítelů ve válce. V širším smyslu směřuje k ochraně života vůbec, takže vylučuje i různé projevy vražedné nenávisli (srov. Ježíšův komentář v Mt 5,21-22).

^{20,14} V praxi Izraele (určované historicky podmíněným pojetím) nepatřila v manželství rovnost mezi polkavými. Proto se vdaná žena dopouštěla cizoložství stykem s jakýmkoli jiným mužem, svobodným nebo ženatým, kdežto muž, ať svobodný nebo ženatý, se dopouštěl cizoložství pouze stykem s jinou vdanou ženou; cizoložství se tedy chápalo jako útok na nejprivátnější právo manželské cizoložnice. Přikázání

jeho otrokyně ani po jeho býku ani po jeho oslu, po ničem, co patří tvému bližnímu.

¹⁸Všechen lid pozoroval hřmění, blesky, zvuk polnice a kouřící horu. Lid to viděl, třásl se a stál opodál. ¹⁹Řekli Mojžíšovi: „Mluv s námi ty a my budeme poslouchat, ať s námi nemluví Bůh, abychom nezemřeli.“ ²⁰Mojžíš lidu odpověděl: „Nebojte se, neboť Bůh přišel, aby vás zkoušel, aby ve vás byla bázeň“

¹⁸Dt 4,11; 5,22-27; 18,16; Žid 12,18-19

„neizolozíš“ - však chrání manželský svazek jako takový, protože ten je nedotknutelným základem existence rodiny a pramenem její budoucnosti v dětech; v širším smyslu zahrnuje i cizoložství uskutečněné v srůci zádosťivým pohlédem (srov. Mt 5,28). Ve SZ se tématu věnuje Pr 6,24-35; Sir 23,16-27.

^{20,15} Zdá se, že ve svém prvotním významu se toto přikázání týkalo únosu a zadržování člověka se zřetelným cílem (srov. Ex 21,16; Dt 24,7). V nejširší strohé formulaci má význam obecný a je namířeno zejména proti okrádání člověka o základní hmotné prostředky k životu.

^{20,16} Týká se soudního procesu, při kterém svědkové přísahají: kníva přísaha mohla způsobit záhubu nevinného (srov. Náboňův případ v 1. Král 21,10-13). Blížním je míněn člen izraelského společenství. Ježíš se v Mt 5,34-37 vyslovuje proti přísaze vůbec, protože jedn označná řeč i činí zbytečnou. • *křivě svědectví: v Ex 20,16 je slovo seger (skham“)*, v Dt 5,20 výraz šaw' (srov. pozni. k v. 7). LXX má na obou místech stejný výraz *psuedé*. Spojení „svědek marnosti“ se jinde ve SZ nevyskytuje.

^{20,17} Jedná se o dychtivost jako sílnou, trvalou a cítěvodnou vášní, která hoří v lidském nitru a z níž vycházejí nejrůznější zlé skutky (srov. Mt 15,19). Toto přikázání, vzhledem k zaměnitelnému pořadí objektivů dychtivosti (srov. Dt

před ním a abyste nehrěšili.“ ²¹Lid stál opodál a Mojžíš přistoupil k mraku, kde byl Bůh.

Knihá smlouvy Předpisy o oltáři

²²Hospodin řekl Mojžíšovi: „Takto promluvíš k Izraelitům: ‘Sami jste vidě-

5,21) tvořili jeden celek, jde tedy k samému koření vnitřního jednání, regulovaného příkázáními předchozími, a poskytuje tak klíč k jejich správnému chápání. Předmětem je vše, co patří bližnímu; uvádí-li se v tomto výčtu žena (a to dokonce až po domě), je to opět odraz tehdejší společenského uspořádání, na něž ovšem Desatero svou podstatou není vázáno.

^{20,18-21} Pokračuje vyprávění přerušené v Ex 19,19. Tím, co způsobí člověku smrt, je obvykle „vidět Boha“; zde se však lid při děsivém hřmění boji, že i „slyšet Boha“ znamená zemřít. Průto se sami distancují a volají Mojžíše jako prostředníka. Ten však zaměřuje jejich bázň správným směrem: nemají se bát bouře, nýbrž Hospodina, tj. nehrěšit.

^{20,19} a my budeme poslouchat. LXX - x

^{20,21} *přistoupil k mraku: LXX „vešel do mraku“*. ^{20,22} Zde začíná oddíl (Ex 20,22 - 23,33), který je pro své zařazení do kontextu smlouvy označován jako Knihá smlouvy (Ex 24,7). Jedná se o souvislou legislativní sbírku, která končí v Ex 23,19. Mnohobé z jejích zákonů jsou součástí společného dědictví staroorientální literatury a mají své paralely v právu sumerském, babylonském i asyrském. Věšina z nich patří ke kultuře zemědělské a městské, některé spíše k polokočovnické. Je pravděpodobné, že tělespou